

Η αιώρηση ενός οράματος και το ποίημα «Όχι Μπραζίλια μα Οκτάνα» του Α. Εμπειρίκου

Αν τα ερωτήματα που έθετε το υπερρεαλιστικό όραμα, στα οποία προσπάθησαν ν' απαντήσουν οι υπερρεαλιστές, επαναδιατυπωθούν (και πώς;) σήμερα, θα είχαμε απαντήσεις από την *Οκτάνα* του Ανδρέα Εμπειρίκου:

* * *

Στη διαδρομή των δραστηριοτήτων που προγραμματίστηκαν για το έτος Ανδρέα Εμπειρίκου και παράλληλα με τις ήδη γνωστές, ως τις πιο πρόσφατες, αναφορές στο κατατεθειμένο έργο του, εντάσσεται, ως *sine qua non*, και η θέση του οράματός του σε συμπαράθεση ή αντιπαράθεση με το υπερρεαλιστικό όραμα, καθώς αυτό το δεύτερο διατλάσσεται, μεταλλάσσεται, διαφοροποιείται, επαναπροσδιορίζεται στη χρονική περίοδο που ο ποιητής μας ζει στο Παρίσι και βιώνει την κρίση, αλλά και την κρίση, αυτού του οράματος μέσα στην ίδια την καλδέρα του ενεργού ηφαιστείου: Μια συγκλονιστική εμπειρία από την οποία θα κληρονομήσει το γονιδίωμα του ιδιωτικού του οράματος. Διότι, η ιδεολογική επεξεργασία των αντιφάσεων ενός κινήματος, και όχι μόνον κοινωνικού, από μέρους του φιλοσοφικού δυναμικού του, όταν σε σημαντικό βαθμό μετρά η απεξάρτηση του ατομικού στοχασμού από ανελαστικά στερεότυπα, είναι, όχι σπάνια, και χώρος παραγωγής κρίσεων μέσα στο κίνημα, με σύνδρομες αιρέσεις, αποσχίσεις, διαγραφές ή απομακρύνσεις κ.λπ.

Η αναζήτηση διεξόδου σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο επωάζει οράματα που σιγνά είτε συρρικνώνονται μέσα στη μοναξιά τους είτε, διαστελλόμενα, εντάσσονται στο σίμπαν των Ουτοπιών.

* * *

Ο υπερρεαλισμός αναδύεται μέσα από την κρίση εκείνου του τομέα του εποικοδομήματος που αφορά στις πνευματικές αξίες με τις οποίες πιλοτάρεται η γνώση, η τέχνη, η φιλοσοφία και, σε προέκταση βέβαια, το κοινωνικοπολιτικό γίγνεσθαι και Είναί. Και, όπως είναι γνωστό, την εποχή που προβάλλει την πρότασή του ο υπερρεαλισμός, η κρίση ήταν δεδομένη. Ο υπερρεαλισμός, χωρίς να τη μονοπωλεί, υπήρξε κι εξακολουθεί να είναι μια

επαναστατική επέμβαση στο κατεστημένο εποικοδόμημα, στο μέτρο που αυτό δεν παράγει –ενώ θα 'πρεπε το αντίθετο– αντιώματα στη βία πολλαπλών εξουσιών οι οποίες το χρειάζονται για ιδεολογική και φιλοσοφική κάλυψή τους.

* * *

Παράλληλα με τα ψυχαναλυτικά πειράματα, τις ενδοσκοπήσεις και υπνώσεις σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο εντός της ομάδας, σαν μεθόδων για επεξεργασία σε βάθος των αρχών τους, οι υπερρεαλιστές δεν άφησαν να επιδοθούν στην αναζήτηση ενός χώρου διοχέτευσης αυτής της ενέργειας που, ερήμην μιας επαναστατικής πρακτικής, ξοδεύταν σε έντυπη πληροφορόφρηση του κοινού με άρθρα, μπροσουύρες, διάφορα καλλιτεχνικά έργα, θεωρηβώδεις εκδηλώσεις κ.λπ., με στόχο την ανατροπή του πνευματικού κατά κύριο λόγο καθεστώτος. Η αναζήτηση αυτή τους οδηγεί στο δίλημμα ανάληψης ή όχι, ενεργού ή όχι δράσης στον πολιτικό στίβο. Ωστόσο η διοχέτευση των ιδεών τους προς τα έξω για να αποδώσει απαιτούσε έναν ελκυστή αναγνώσιμο από το κοινωνικό σώμα. Πράγμα που προϋποθέτει την προβολή ενός κοινωνικοπολιτικού οράματος, που μόνο μια κοινωνική φιλοσοφία και ένα σαφώς κοινωνικοπολιτικό κίνημα μπορεί να περιγράψει και να το μολιάσει στη συλλογική συνείδηση.

Μα ο υπερρεαλισμός, μη όντας ένα φιλοσοφικό ή κοινωνικό σύστημα, μη όντας ούτε καν ένα σύστημα με δογματικές αρχές και άκαμπτους κανόνες, δεν διανοήθηκε ούτε να στοιχειώσσει ούτε να προβάλλει ένα καθεαυτό αυτόνομο κοινωνικοπολιτικό όραμα, παρά μόνο, ένα όραμα ελευθερίας όχι αγκυλωμένης σε προσδιορισμούς της έννοιάς της τέτοιους και διάτρητους τόσο που, στο όνομά της, να επιτρέπουν την παραποίηση και τον εξευτελισμό αξιών από ταλαντούχους στην κατηλιεία. Ένα όραμα ελευθερίας με ορίζοντα που να χωρά το νόμιμο της άνευ ορίων και άνευ όρων αποδέσμευσης των ενορηήσεών μας, που καταγίνεται να τις αταξιώνει η ηθικόλογη υποκρισία.

Όπως είναι γνωστό, το κίνημα του υπερρεαλισμού διαμορφώθηκε καθ' οδόν, αφομουμένο από την πεποίθηση ότι, η πνευματική δραστηριότητα του ανθρώπου ξεδιπλώθηκε μέσα σε παγωμένα όρια, ερήμην των απέραντων δυνατοτήτων της σκέψης, τροφοδοτημένης από την επιθυμία. Αφοσιωμένος ο υπερρεαλισμός, κατά προτεραιότητα, στη μελέτη αυτών των δυνατοτήτων, παρέλειψε να δρομολογήσει ένα κόρπους πρακτικών προς πραγμάτωση του οράματός του. Χαρακτηριστικά, στο έργο του *Ιστορία του σουρρεαλισμού*, ο Μ. Ναντώ μας πληροφορεί ότι οι πρωτεργάτες του υπερρεαλισμού δεν βλέπουν σ' αυτόν μια νέα σχολή καλλιτεχνική, αλλά ένα μέσον για τη συστηματική εξερεύνηση περιοχών που, ως τότε, είχαν παραμεληθεί: το όνειρο, το ασυνείδητο, το υπερφυσικό, η τρέλα, οι παραισθητικές καταστάσεις, με δυο λόγια, η άλλη όψη του ρασιοναλιστικού κόσμου. Με διακήρυξη τους ξεκαθάριζαν ότι ο υπερρεαλισμός δεν είναι μορφή ποίησης. Είναι μια κραυγή του πνεύματος που ξαναγυρίζει στον εαυτό του, με απεγνωσμένη απόφαση να σπάσει τις αλυσίδες του. Ο υπερρεαλισμός δεν είναι κανένα καινούριο ή ευκολότερο μέσο έκφρασης ούτε καμιά μεταφυσική της ποίησης. «Είναι ένα μέσον για την απελευθέρωση του πνεύματος και όλων όσων του μοιάζουν». Ωστόσο βγαίνοντας από την περίοδο των ατομικών πειραματισμών (ενδοσκοπήσεων, εξομολογήσεων, υπνώσεων κ.λπ.) με την, όχι σπάνια, συνδρομή φαρμακοτεχνικών πρακτικών που στόχευαν, όλοι αυτοί, στην παράλυση ελέγχου από τη μεριά της ορθολογικά οργα-

νομένης συνείδησης. Μετά και από την κατανόηση πως η παραγωγή προϊόντων λόγου που απηχούν και προωθούν την κίνηση προς την αλλαγή σχέψης για την αλληλουχία και ερμηνεία των δεδομένων της εμπειρίας δεν είναι το επαρκές όργανο μαζικοποίησης του κινήματος. Και επιτέλους ότι, τόσο η παραγωγή σχέψης όσο και η εξέλιξη της δεν πραγματοποιούνταν ούτε συντελούνταν ερήμην της κοινωνικής συνθήκης, οι υπερρεαλιστές συνάντησαν το αδιέξοδο. Και η κρίση δεν άφησε να ξεσπάσει με αφορμή το ασυμβίβαστο ορισμένων δραστηριοτήτων, υιοθετημένων από την ομάδα, με τη διαδικασία της επανάστασης που επεδίωκε η ίδια.

Το ερώτημα τι μπορούν να κάνουν οι υπερρεαλιστές συνοδευόμενο από την καταγγελία της τακτικής των θορυβωδών εκδηλώσεων ότι δεν αποτελούν δύναμη ικανή να κλονίσει την αστική τάξη και την πνευματική ιεραρχία της ανέδειξαν, βαθύτερα, την αντινομία με την οποία επιβαρυνόταν ο υπερρεαλισμός: να παραταίει ανάμεσα σε μια μεταφυσική στάση με τις θεωρητικές μελέτες πάνω στα δεδομένα της εσωτερικής εμπειρίας και σε μια διαλεκτική στάση που δεν μπορεί να είναι άλλη από την εξελικτική πορεία του πνεύματος σύμφωνα με τα δεδομένα της αυτοσυνείδησής του. Δύο στάσεις που η μία αναιρεί την άλλη. Και ιδού το δίλημμα: Να πιστέψουν οι υπερρεαλιστές σε μια πνευματική απελευθέρωση που, αυτονομούμενη, προηγείται της κατάργησης των συνθηκών της υλικής ζωής, ή αντίθετα η κατάργηση των συνθηκών της υλικής ζωής είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την πνευματική απελευθέρωση; Ο υπερρεαλισμός στενεύτηκε να επιλέξει: ή να επιμένει σε μια αρνητική στάση αναρχικής φύσης, εξαρχής λαθμενής, ως ασυμβίβαστης με την ιδέα της επανάστασης που επικαλείται, «ή να ακολουθήσει, και μάλιστα ανεπιφύλακτα, το μοναδικό επαναστατικό μαρξιστικό δρόμο, απορρίπτοντας τον ατομισμό σαν επαναστατική δύναμη», πρόταση που έβρισκε σύμφωνους σχεδόν όλους τους υπερρεαλιστές, που στο μεταξύ έχουν διακηρύξει τη ματαιότητα της λογοτεχνικής δραστηριότητας, ενώ με την ίδια την ύπαρξη της ομάδας, την αποτελεσματικότητα της συλλογικής δράσης, με την παρατήρηση ότι η συλλογική δράση δεν λύνει κανένα πρόβλημα όσο περιορίζεται στην εξύμνηση ατομικών αξιών.

Οι, πιο πάνω, διαπιστώσεις, δηλώσεις και προτάσεις, που οι εισηγητές τους φαίνεται πως είχαν ξεχάσει ότι, ο υπερρεαλισμός είναι μια επαναστασιακή στάση ζωής και σαν τέτοια πάει πολύ μακριότερα από τις πολιτικές συνταγές για την επανάσταση, προκάλεσαν, κατά ομολογία του Α. Μπρετόν, σοβαρή αναταραχή πυροδοτώντας τις διαφωνίες στο εσωτερικό της ομάδας και λίγο έλειψε να τη διαλύσουν. Ο τρόπος που τέθηκε το πρόβλημα υποχρέωνε όλους και τον καθένα χωριστά σαν πρόβλημα συνείδησής του. Έπρεπε να πάρει θέση. Ανάμεσά τους και ο ποιητής μας Ανδρέας Εμπειρικός. Ωστόσο η ένταξη του κινήματος στην πολιτική επανάσταση όπως την εννοούσαν εκείνοι που ήθελαν και επεδίωκαν να τη μονοπωλήσουν, απαιτούσε τη διάθεση όλων των υπερρεαλιστικών δυνάμεων και κατακτήσεων, πράγμα που ισοδυναμούσε με την αποκήρυξη της κοσμοθεωρίας, ίσα ίσα εκείνης, που αποτελούσε το λόγο ύπαρξης του κινήματος. Με άλλα λόγια, του ζητούσαν να συγκατατεθεί στην αυτοκτονία του και φυσικά ήρθε η σύγκρουση.

Ο Μ. Ναντώ στην Ιστορία του επισημαίνει ότι, με την έλευση του Σ. Νταλί, το κίνημα ξαναμπάνει στο αρχικό του κανάλι του παντοδύναμου πνεύματος «που χάρη στο παραμιλητό του, μπορεί να μεταπλάσει τον ανελέητο υλικό κόσμο των δεδομένων. Οι υπερρεαλιστές ένιωσαν πως μπορούν να επιδρούν στα πράγματα έτσι που να τα μεταβάλλουν κατά τις επιθυμίες των, ότι μπορούν να μεταβάλλουν τον κόσμο μέσω των κριφών επιθυμιών

τους». Το παραμιλητό τους έπρεπε να μεταδοθεί προς τα έξω και άλλο κανάλι, εκτός από εκείνο της τέχνης, δεν είχαν (αυτής που άλλοτε είχαν απομυθοποιήσει και αποκηρύξει), αλλά μιας τέχνης που δεν έχει τίποτα κοινό με αυτό που ήταν άλλοτε. Πρόκειται για μια επιστροφή στις ατομικές αξίες. Οι παλαιοί υπερρεαλιστές, που είχαν διαγραφεί ή είχαν αποχωρήσει, ήταν οι πρώτοι που προσανατολίζονται: ή στην τέχνη ή στην επανάσταση. Ένα διχασμό που πολύ σύντομα παρέσυρε ολόκληρο το κίνημα, που διασπάται προς τις δύο αυτές κατευθύνσεις. Και ο ποιητής μας Ανδρέας Εμπειρικός που; Σε ποια από τις δύο:

«Παλαιότερα είχα απόλυτα προσχωρήσει στον μαρξισμό», λέει στην περιφνημη συνέντευξή του στην κυρία Ανδρομάχη Σκαρπαλέζου, το Γενάρη του 1967, «τον απεκήρυξα διότι, όπως απεδείχθη εις την Ρωσσίαν, η απελευθέρωσις του κόσμου δεν γίνεται μόνο με την πάλη των τάξεων και ούτε μόνο με το προλεταριάτο, αλλά πας άνθρωπος οφείλει να μάχεται και να υποσκάπτει τα θεμέλια των “καλώς κειμένων”. Να ζητά μιαν ελευθερίαν απόλυτον μέσα στη σκέψη και μέσα στη ζωή», και συνεχίζοντας, «δεν παρεδέχθην καμίαν συντηρητικὴν προσήλωσιν εις νεκρά στοιχεῖα που ἄλλοι νομίζουν ιδεώδη. Επιθυμῶ μιάν τελείως ελευθέραν κοινωνίαν, πολὺ πλησιέστερα στον φιλελευθερισμὸν παρά εις τον οικονομισμὸν ἢ τον οπορτουνισμὸν του ιμπεριαλιστικὸν μαρξισμὸν». ...Αυτὰ το 1967.

* * *

Είναι απαραίτητο να τονιστεί ότι οι πιο πάνω αποσπασματικές αναφορές, σε περιστατικά και φάσεις εξέλιξης του γαλλικού υπερρεαλιστικού κινήματος, δεν έγιναν για κανέναν άλλο λόγο παρά για να επισημανθεί το κλίμα μέσα στο οποίο, αντλώντας καύσιμα, καμινεύονταν το ιδιωτικό όραμα του κάθε υπερρεαλιστή και φυσικά εκείνο του Ανδρέα Εμπειρικού.

Ερώτημα: Έχει εμπνευστεί ο Α. Εμπειρικός ένα εφικτό κοινωνικοπολιτικό όραμα (σχέδιο) με ή δίχως εχέγγυα στατικής ισορροπίας; Αλλά, πριν απ' αυτό ας θυμηθούμε ότι το όραμα του υπερρεαλισμού δεν περιελάμβανε ένα σχέδιο οργανωμένης πολιτείας, πολύ λιγότερο, ένα συνταγματικό της χάρτη. Αν, περιστασιακά, δέχθηκε ή αν θα δεχόταν να συνταχθεί στο πλευρό μιας πολιτικοκοινωνικής επανάστασης, θα ήταν για να εμβολιάσει σ' αυτή μια τέτοια και τόσης εμβέλειας ελευθερία του πνεύματος και της σκέψης, όπως την εννόησε αυτός, ώστε να είναι ελόγου της η επανάσταση διαρκής, χωρίς ημερομηνία λήξης, και ικανή να υπερβαίνει ακόμα και την πραγματικότητα που η ίδια θα εγκαθιστούσε διαπλαταίνοντάς την εις το διηνεκές. Ας επανέλθουμε στο ερώτημα, σημειώνοντας ότι, ασφαλώς, ο μόνος χώρος μέσα στο σύνολο του έργου του που μπορεί να υποθάλψει το ερώτημα αλλά και να δώσει θετική ή αρνητική απάντηση είναι το ποίημα «Όχι Μπράζιλια μα Οκτάνα». Πριν όμως κι απ' αυτό, ένα προ-ερώτημα: Τι θα καθιστούσε έγκυρη τάχα την αξιολόγηση του οράματος του Α. Εμπειρικού, μέσω του έργου του, ποιητικού και πεζογραφικού, διαθλασμένου από το πρίσμα μιας μονοδρομικής κριτικής, αγκυλωμένης στις συνθήκες του κοινωνικοπολιτικού παραδείγματος; Και στοχάζεται κανείς τι από τα δύο διακυβεύεται από μια τέτοια προκατάληψη; Μήπως η αποχή του εμπειρικού οράματος στην αποδομητική πίεση μιας δήθεν αδιαφιλονίκητου κύρους, τέτοιας κριτικής; Ή μήπως η εγκυρότητα των εργαλείων της κριτικής αυτής για ένα έργο υψηλόβαθμης ολισθηρότητας για αστόχαστους σκιέρ;

Κι ο καθένας σήμερα μπορεί να αναρωτηθεί: τι να 'ναι αυτό που απηχεί η υποβολή του

έργου του Α. Εμπειρικού στη δοκιμασία της ανίχνευσης σ' αυτό κάποιου εργαλειακού ρόλου στο χτίσιμο μιας μεσσιανικής Ουτοπίας; Ωστόσο επανερχόμαστε στον κόμβο: «Όχι Μπραζιλία μα Οκτάνα». Η άποψή μας είναι πως με το έργο του αυτό ο Α. Εμπειρικός απλώνει ένα προσχέδιο κοινωνικού μορφώματος, καρπό κάποιων προϋποθέσεων που τη δημιουργία τους την εμπιστεύεται σε αφαιρετές οντότητες, την πίστη, την καλή θέληση και την κάποια αδήριτη ανάγκη, παράγοντες με ασαφή οντολογία καθώς μένουν αδήλωτοι οι ενεργοί φορείς των.

* * *

Ας σημειωθεί ότι η παράλειψη της παράθεσης ολόκληρου του ποιήματος «Όχι Μπραζιλία μα Οκτάνα» οφείλεται στην έκτασή του. Γι' αυτό και η ακόλουθη αποσπασματική αναφορά μόνο μερικών, κομβικών θάλαγα, σημείων του ικανών, υποθέτουμε, να αναδείξουν το εφικτό ή ανέφικτο των συνθηκών κάτω από τις οποίες πάει να στοιχειωθεί το εμπειρικό όραμα.

Αναφερόμενος ο ποιητής μας σε κατασκευαστικά έργα για το χτίσιμο της Οκτάνας, που τα θέλει «όχι οικοδομικά, όχι ορθολογιστικά», παρά χαρακτηρίζοντάς τα απλώς ως «τελείως διαφορετικά» και εντολίζοντάς τα στην «καρδιά υψηλών οροπεδίων» (άραγε υπονοεί τον υψομετρικό τους δείκτη;) και, «πρό παντός, μέσα στην καρδιά του κάθε ανθρώπου», καλύπτει έτσι την τοπολογική συνιστώσα της Νέας Πόλης του οράματός του. Όσο για τη χρονική του συνιστώσα, την τοποθετεί «στην καρδιά του μέλλοντος, ίσως μετά από μίαν ώωση οριστική, μετά την μάχη του τρομακτικού, του επερχομένου Αρμαγεδώνας» (ηχηρή παρατομπή στον πάτμιο Ιωάννη). Και, φυσικά, με τον απροσδόκητο αυτό προσδιορισμό των συνιστωσών του, το όραμα ολισθαίνει προς την Ουτοπία, μιας και αυτές έτσι προσδιορισμένες δεν υποστηρίζονται από μετρήσιμα μεγέθη. Μη τάχα δεν σπεύδει ο ποιητής μας να εξορκίσει για την ανέγερση της Νέας Πόλης κάθε παρέμβαση αρχιτεκτόνων, πολεοδόμων «που με χάρακες, γωνίες, μοιρογνωμόνια, με τας και υποδεκάμετρα πιστεύουν οι καημένοι, ναρκισσευόμενοι (μαρξιστικά, φασιστικά, ή αστικά) ότι μπορούν να ρυθμίσουν εκ των προτέρων τους βίους των ανθρώπων και το μέλλον της ανθρωπότητας»; Όχι, λέει ο ποιητής μας, δεν θα χτιστεί μ' αυτούς η Νέα Πόλις έτσι. «Θα χτιστεί από όλους τους ανθρώπους όταν, έχοντας εξαντλήσει οι άνθρωποι τις καλές και τις κακές αρνήσεις» (θέλει άραγε να αγνοήσει το ρόλο των αντιφάσεων και των συγκρουσιακών αντιθέσεων σαν μοχλών των εξελίξεων μέσα στον ιστορικό χρόνο;), «βλέποντας το αστραπτόν φως της αντισοφιστείας – τουτέστιν το φως τής άνευ δογμάτων, άνευ ενδυμάτων Αληθείας [...] και αφήσουν μέσα στις ψυχές των, με οίστρον καταφάσεως όλα τα δέντρα της Εδέμ, με πλήρεις καρπούς και δίγως όφεις ν' ανθίσουν» κ.λπ.

* * *

Το πλούσιο σημασιακό φάσμα του όρου Οκτάνα που, με πολλά πρίσματα, με διάφορους δείκτες διαθλάσεως, ξετυλίγει ο ποιητής μας, ανακαλεί αλλά και ξεπερνά σε ποιητική, όσο και καλοπροαίρετη, σύλληψη οραματιστές –Τόμας Μουρ, Τομαζέο Καμπανέλλα– να πούμε και Μαχάτιμα Γκάντι αφού, «Οκτάνα θα πει μη συμμετοχή και μη αντίταξι βίας εις την βίαν», κι ακόμα θα πει, μέσω κατάλληλων μοντέλων διαίσθησης και ενόρασης, να σου επιτραπεί «λόγια συμβολικά του Ιησού, τις αστραπές των προφητών, μα και τις τήλανγεις

εκλάμψεις του Νιτσεϊκού Ζαρατούστρα σωστά να νιώθεις...» Καί προηγούμενος στην ιδέα και το σχεδιασμό μιας παγκοσμιοποίησης –όχι, βέβαια, της αδυσώπητης και επικρεμάμενης παγκοσμιοποίησης των αρχιτεκτόνων της, Τζωρτζ Σόρος και Σάμιουελ Χάντιγκτον– περιγράφει την ταυτότητα της Οκτάνας του, μιάς «όχι πολιτικής, μιάς ψυχικής ενότητας Παγκόσμιας Πολιτείας (πιθανώς Ομοσπονδίας) με ανέπαφες τις πνευματικές και εθνικές ιδιομορφίες εκάστης εθνικής ολότητας, εις μίαν πλήρη και αρραγή αδελφοσύνην εθνών, λαών και ατόμων, με πλήρη σεβασμόν εκάστου, διότι αυτή μόνον εν τέλει θα ημπορέσει διά της κατανοήσεως, διά της αγωνιστικής καλής θελήσεως, ουδόλως δε διά της βίας, τας τάξεις και την εκμετάλλευσιν του ανθρώπου από τον άνθρωπον να καταργήση, να εκκαθαρίση επιτέλους!»

Σίγουρα, δεν μπορεί ν' αποδοθεί εις βάρος του Α. Εμπειρικού (μεμνημένος, καθ' ομολογίαν του –βλ. συνέντευξή του στην κ. Ανδρομάχη Σκαρπαλέξου– στο μαρξισμό και στη διδασκαλία του Ένγκελς) άγνοια των μηχανισμών της διαλεκτικής για το ιστορικό πέρασμα από μια φάση στη διάδοχη φάση του κοινωνικού γίγνεσθαι. Έτσι, η εμφανώς αφελής εμπιστοσύνη του στη λειτουργικότητα προϋποθέσεων, σαν τις περιγραφόμενες, για την ίδρυση της Οκτάνας (σύνδρομο ακύρωσης ιδεολογικών του προσδοκιών, τραυματικών του εμπειριών –ομηρία του το 1944–, επίσκεψη στη Σοβιετική Ρωσία το 1962, αλλά και της ψυχαναλυτικής του παιδείας) είναι το τοπίο όπου διολισθαίνει ο διάτυρος καημός του, ένας ψυχαναλυτικής καταγωγής καταλύτης, για μια κοινωνία ιδανικών ατόμων που, «μετά την εξάντλησιν των καλών και κακών αρνήσεων τους», και παραδομένων σε «οίστρον καταφάσεως», έχοντας δηλαδή απωλέσει τ' αντανταστικά τους στις συγκρούσεις τους με την πραγματικότητα, είναι πια κατάλληλα να καταπιαστούν με την ίδρυση της Οκτάνας, μιάς πολιτείας εμπλουτισμένης με εντελέχεια τέτοια που, «αυτό που είναι αδύνατο να γίνη, αμέσως το κάνει εν τέλει δυνατόν, ακόμη και την χίμαιραν και την ουτοπίαν, ίσως μια μέρα και την αθανασίαν του σώματος και όχι μονάχα της ψυχής».

* * *

Σινοψίζοντας προσφεύγει κανείς σε σκέψεις σχετικά με το μεσσιανικού κλίματος ποίημα «Όχι Μπραζιλία μα Οκτάνα» του Α. Εμπειρικού, όραμα μίας Πολιτείας Νέας με καταστατικό χάρτη κυλιόμενο πέραν του ορίζοντα πάγιων στατικών δομήσεων αλλά διαμέσου των, πρωτεϊκών θα λέγαμε, ψυχοσωματικών μας ενορμήσεων, διερωτώμενος αν, με το ποίημα αυτό προσοικονομείται ένα ευδόκιμο προ-ωάριο που τη γονιμοποίησή του θα τη χρεωθούν, άγνωστο πότε κατά τον ποιητή μας, άσπερ μοι γαμέτες ή κάποια αδηρίτη μα έκδηλη «ανάγκη, η καλή θέλησις, και η πίστις», κι είναι γι' αυτό που το στάδιο εκκόλαψής του δεν περιέχει λήξη· ή αν είναι ένας προσδόκιμος μεσσιανικός Αίγαγρος «που θα μας σώσει»; Η μήπως το «Όχι Μπραζιλία μα Οκτάνα» είναι να καλύψει το κενό ενός λανθάνοντος τρίτου μανιφέστου σαν αζήτητο (εξαιτίας των απελπιστικά ουτοπικών αξόνων του) παραπλήρωμα του υπερρεαλιστικού κινήματος, το οποίο δεν περιλάμβανε επεξεργασία κοινωνικοοικονομικής πολιτικής, αφήνοντάς τη σε άλλους κατά ρητή δήλωση του ίδιου του Μπρετόν.

Ωστόσο το εγχείρημα της Οκτάνας δεν εντάσσει τον Α. Εμπειρικό σ' εκείνους τους άλλους, όπως τους εννοούσε ο Μπρετόν, ενώ τεκμηριώνει, θα λέγαμε, την εκπεφρασμένη και εύστοχη (και όχι μόνο με αφορμή την Οκτάνα) παρατήρηση του κ. Αλέκου Αργυρίου για έναν ιδιωτικό υπερρεαλισμό του Ανδρέα Εμπειρικού.

Ελευσίς, 1955. Φωτ. Ανδρέας Εμπειρίκος

Ελευσίς, 1955. Φωτ. Ανδρέας Εμπειρίκος

Ελευσίς, 1955. Φωτ. Ανδρέας Εμπειρίκος